

ROK 1920 W LITERATURZE POLSKIEJ

autor Maciej Urbanowski

Rok 1920 w literaturze polskiej to pierwsza tak obszerna prezentacja dorobku naszego piśmiennictwa dotyczącego wojny polsko-bolszewickiej. Autor zebrał i omówił liczne utwory literackie na ten temat, począwszy od pisanych na gorąco wierszy, dzienników, reportaży czy listów uczestników tych wydarzeń, na publikowanych po roku 1989 powieściach skończywszy. Już sama liczba omówionych przez Macieja Urbanowskiego dzieł każe zweryfikować dość powszechną tezę, iż literatura słabo reagowała na wydarzenia wojny polsko-bolszewickiej.

Autor pokazuje, że było odwrotnie: o wojnie tej powstało bardzo wiele utworów literackich, zwłaszcza w międzywojniu, i były wśród nich dzieła tak wybitne, jak reportaże Stefana Żeromskiego, powieści Stanisława Rembeka, opowiadania Eugeniusza Małaczewskiego i Józefa Czechowicza albo dzienniki Władysława Broniewskiego.

Tematyka ta wracała także po wybuchu II wojny, zwłaszcza na emigracji, czego znakomitym przykładem były analizowane w książce powieści Floriana Czarnyszewicza i Józefa Mackiewicza.

Rok 1920... uświadamia także, że najważniejsze utwory na ten temat napisane zostały przez walczących z bolszewikami żołnierzy. Jest to więc literatura żołnierska w podwójnym sensie: nie tylko pisana przez byłych

żołnierzy, ale i taka, której bohaterami są żołnierze i która opowiada o doświadczeniu frontowym, choć – to współdecyduje o jej oryginalności – potrafi z tego doświadczenia uczynić przedmiot refleksji poza nie wykraczającej.

Urbanowski pokazuje wreszcie, że wojna polsko-bolszewicka doczekała się ujęć bardzo zróżnicowanych: bywała przygodą, ale również służbą, ofiarą na ołtarzu Ojczyzny, zbiorowym obowiązkiem, starciem cywilizacyjnym, piekłem, rzeźnią, *kretowiskiem krwi i trwogi...*

W literackich świadectwach roku 1920 przeplatała się topika *początku i końca*, a także związane z nią *jasne* wyobrażenie wojny z bolszewikami jako zwycięstwa i *ciemne*: jako porażki, klęski, nawet katastrofy. Jak przekonuje autor, opisywana w monografii literatura wyniosła ważne wnioski, czym jest komunizm i jak mogą wyglądać w praktyce jego rządy. W tym sensie omawiane przez Urbanowskiego książki były wczesnym stadium tak istotnego w naszym piśmiennictwie oraz unikalnego na tle literatur europejskich nurtu antytotalitarnego.

MACIEJ URBANOWSKI

Historyk literatury polskiej, krytyk literacki, edytor, profesor nauk humanistycznych, pracownik naukowy w Katedrze Krytyki Współczesnej na Wydziale Polonistyki UJ. Współzałożyciel i redaktor dwumiesięcznika „Arcana”. Autor jedenastu książek poświęconych literaturze polskiej XX i XXI wieku, m.in.: *Nacjonalistyczna krytyka literacka. Próba opisu i rekonstrukcji nurtu w II RP* (1997), *Człowiek z głębszego podziemia. Życie i twórczość Jana Emila Skiwskiego* (2003), *Dezserterzy i żołnierze. Szkice o literaturze polskiej 1991-2006* (2007), *Szczęście pod wulkanem. O Andrzeju Bobkowskim* (2013), *Brzozowski. Nowoczesność* (2017), *Paralele, korespondencje, dedykacje w literaturze polskiej XX i XXI wieku* (2020). Przygotował do druku antologię: *Europejskie wizje polskich pisarzy w XX wieku* (2011) oraz *Jest Bóg, żyje prawda. Inna twarz Stanisława Brzozowskiego* (2012), wybory pism m.in. St. Piaseckiego, F. Goetla, A. Trzebińskiego, K.L. Konińskiego, a także krytyczne wydania prozy S. Brzozowskiego, F. Czarnyszewicza, M.K. Pawlikowskiego oraz Cz. Straszewicza. Jest przewodniczącym jury Nagrody Literackiej im. Józefa Mackiewicza oraz Nagrody Literackiej im. Marka Nowakowskiego. Od 2018 r. jest członkiem Rady Programowej Instytutu Książki.